

Briuselis, 2013 03 07
COM(2013) 123 final

ŽALIOJI KNYGA

dėl Europos plastiko atliekų aplinkoje strategijos

TURINYS

ŽALIOJI KNYGA dėl Europos plastiko atliekų aplinkoje strategijos	3
1. Plastiko atliekos. Didėjančios problemos aprašymas.....	5
2. Plastiko atliekų reglamentavimas Europoje	8
3. Plastiko atliekų tvarkymas ir efektyvus išteklių naudojimas	9
4. Tarptautinis aspektas	10
5. Galimos politikos priemonės plastiko atliekų tvarkymui pagerinti Europoje.....	11
5.1. Atliekų hierarchijos taikymas plastiko atliekų tvarkymo sričiai.....	12
5.2. Tikslų siekimas, plastiko antrinis perdirbimas ir savanoriškos iniciatyvos	13
5.3. Veiksmai vartotojų elgesiui keisti	14
5.4. Tvaresnio plastiko link	15
5.5. Plastiko ir plastiko gaminių ilgaamžiškumas	16
5.6. Biologiškai skaidaus plastiko ir biologinio plastiko populiarinimas	18
5.7. ES iniciatyvos, kuriomis siekiama spręsti jūrų taršos (be kita ko, ir plastiko atliekomis) problemą.....	20
5.8. Tarptautiniai veiksmai.....	22

ŽALIOJI KNYGA

dėl Europos plastiko atliekų aplinkoje strategijos

Šia žaliaja knyga siekiama pradėti plataus masto svarstymus apie galimą viešosios politikos atsaką į iššūkius plastiko atliekų srityje, kuriems šiuo metu netaikomi jokie konkretūs ES atliekų srities teisės aktai. Žaliosios knygos įgyvendinimo pažangos stebėjimas taps sudėtinė platesnės atliekoms skirtų teisės aktų peržiūros, kurią planuojama užbaigti 2014 m., dalimi. Atliekant peržiūrą bus vertinami dabartiniai atliekų naudojimo ir šalinimo sąvartynuose tikslai, be to, bus atliktas penkių direktyvų, taikomų įvairių atliekų srautams, *ex post* vertinimas.

Tvarkant plastiko atliekas, kyla specifinių sunkumų, susijusių su plastiko savybėmis. Plastiką yra palyginti pigi universali medžiaga, kurią galima panaudoti pramonėje įvairiais būdais, todėl jos naudojimas per praėjusį amžių sparčiai augo; tokia tendencija išliks ir ateityje. Antra, plastiką yra labai ilgaamžė medžiaga, išliekanti net ir pasibaigus iš jos pagamintų gaminių eksploatacijai. Todėl pasaulyje plastiko atliekų susikaupia vis daugiau. Be to, dėl plastiko ilgaamžiškumo kyla nekontroliuojamo jo šalinimo problemų, nes plastiką aplinkoje gali išlikti labai ilgai. Per 2012 m. Jungtinių Tautų konferenciją tvaraus vystymosi klausimais ypač pabrėžtas poreikis tęsti veiksmus, kuriais siekiama mažinti plastiko paplitimą ir poveikį jūrų aplinkoje.

Geresnis plastiko atliekų tvarkymas ne tik kelia sunkumų, bet ir teikia naujų galimybių. Nors plastiką yra visiškai perdirbama medžiaga, dabar perdirbama tik maža dalis plastiko atliekų. Pagerinus antrinį perdirbimą būtų paprasčiau siekti 2011 m. komunikato „Efektyvaus išteklių naudojimo Europos planas“¹ tikslų ir lengviau užtikrinti, kad būtų išmetama mažiau šiltnamio efektą sukeliančių dujų, bei mažinti žaliavų bei iškastinio kuro importą. Tinkamai parengtos plastiko antrinio perdirbimo priemonės taip pat gali leisti padidinti konkurencingumą ir sudaryti sąlygas kurti naujų rūšių ūkinę veiklą ir darbo vietas.

Žalioji knyga padės iš naujo įvertinti pavojų, kurį aplinkai ir žmonių sveikatai kelia šiukšlėse esantis plastikas, atkreipti dėmesį į šių gaminių ekologišką projektavimą funkciniu ir cheminiu požiūriu ir imtis svarstyti, kaip būtų galima spręsti nekontroliuojamo plastiko atliekų šalinimo ir jūrų taršos problemą. Be to, reikėtų paskatinti tęsti svarstymus apie gyvavimo ciklo (nuo žaliavų gavybos iki gyvavimo ciklo pabaigos) poveikio internalizaciją, įskaičiuojant šias sąnaudas į plastiko gaminių kainą.

Komisija pradeda šias konsultacijas, siekdama surinkti faktus, įvertinti interesus ir sužinoti visų suinteresuotųjų šalių nuomonę apie šį įvairiapusį reiškinį.

Pastabų laukiama apie visus arba kai kuriuos dokumento aspektus. Kiekvieno skyrelio pabaigoje pateikiami konkretūs klausimai apie galimas politikos priemones.

Valstybės narės, Europos Parlamentas, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas ir visos kitos suinteresuotosios šalys raginamos pateikti savo nuomonę apie šioje žaliojoje knygoje pateiktus pasiūlymus. Nuomonės turėtų būti siunčiamos toliau pateikiamu adresu (http://ec.europa.eu/environment/consultations/plastic_waste_en.htm), kad Komisija jas gautų ne vėliau kaip iki 2013 m. birželio 7 d.

¹ COM(2011) 571.

Prašome atkreipti dėmesį į tai, kad dauguma teiginių šiame tekste yra grindžiami oficialios statistikos, kurią pateikia Eurostatas ir Europos aplinkos agentūra (toliau – EAA), duomenimis.

1. PLASTIKO ATLIEKOS. DIDĖJANČIOS PROBLEMOS APRAŠYMAS

Plastiko gamyba

Plastikas yra palyginti nauja medžiaga, pradėta naudoti pramonės gamyboje tik 1907 m.² Šiandien plastikas yra plačiai naudojamas gaminant pramonės ir vartojimo prekes, o šiuolaikinis gyvenimas be jo neįsivaizduojamas. Kita vertus, plastiko šalinimas kelia problemų dėl tų pačių savybių, dėl kurių jis toks naudingas, kaip antai ilgaamžiškumo, lengvumo ir pigumo³.

Pasaulyje plastiko gamyba išaugo nuo 1,5 mln. tonų per metus (1950 m.) iki 245 mln. tonų per metus (2008 m.); vien Europoje jo pagaminama 60 mln. tonų⁴. Pastarąjį dešimtmetį plastiko pagaminta tiek, kiek per visą XX amžių⁵. Pagal skaičiavimus (įprastinės veiklos sąlygomis) 2020 m. į ES rinką pateks 66,5 mln. tonų plastiko⁶, o iki 2050 m. pasaulinė plastiko gamyba gali patrigubėti⁷.

Plastiko atliekos

Apskaičiuota, kad 2008 m. Europos Sąjungoje (ES 27) susidarė apie 25 mln. tonų plastiko atliekų. Iš jų 12,1 mln. tonų (48,7%) buvo pašalinta sąvartynuose, 12,8 mln. tonų (51,3%) panaudota⁸ ir tik 5,3 mln. tonų (21,3 %) perdirbta⁹. Nors pagal 2015 m. prognozes manoma, kad bendras mechaninio antrinio perdirbimo mastas išaugs 30 % (nuo 5,3 mln. tonų iki 6,9 mln. tonų), šalinimas sąvartynuose ir deginimas atgaunant energiją¹⁰ ir toliau liks pagrindiniai atliekų tvarkymo būdai¹¹.

Augant BVP plastiko gaminama daugiau¹²; atitinkamai nuo 2008 iki 2015 m. bendras plastiko atliekų kiekis išaugs 5,7 mln. tonomis (23 %)¹³. Labiausiai tokį kiekio augimą skatina 24 % išaugęs pakavimo sektorius ir be protrūkių stiprėjanti plastiko atliekų kiekio augimo Europoje tendencija. Jei nebus imtasi gerinti gaminių dizaino ir atliekų tvarkymo priemonių ir jei gamybos mastai augs, plastiko atliekų ES tik gausės.

ES stebimos tendencijos sparčiai augančios ekonomikos šalyse, kaip antai Indijoje, Kinijoje, Brazilijoje ir Indonezijoje, ir besivystančiose šalyse greičiausiai yra juntamos dar labiau. Prognozuojama, kad pasaulio gyventojų skaičius kas dešimtmetį augs po 790 mln. ir iki 2050 m. gali pasiekti 9 mlrd.; iš jų apie 2 mlrd. gyventojų¹⁴ priklausys viduriniajai klasei. Greičiausiai dėl to išaugs plastiko paklausa ir plastiko atliekų kiekis visame pasaulyje.

² Gerhard Pretting/Werner Boote, *Plastic Planet*, Ornage Press, Freiburg, 2010, p. 8.

³ In depth report Plastic Waste: *Ecological and Human Health Impacts*, Science for Environment Policy, 2011 m. lapkričio mėn., p. 1.

⁴ („Bio Intelligence Service“ ataskaita) *Plastic waste in the Environment*, galutinė ataskaita, Europos Komisija, 2010 m. lapkričio mėn., <http://ec.europa.eu/environment/waste/studies/pdf/plastics.pdf>.

⁵ KPMG International (2010). *The future of the chemical industry*.

⁶ *Plastic waste in the Environment*, ten pat, p. 163.

⁷ Worpel G., Van den Akker J., Pors J., Ten Wolde, *Plastics do not belong in the ocean. Towards a roadmap for a clean North Sea*. IMSA Amsterdam (2011), p. 39.

⁸ Paprastai valstybių narių statistikos duomenų ataskaitos apima tik plastiko pakuotes. Galima daryti prielaidą, kad faktinis plastiko atliekų kiekis yra didesnis. Žr. FORWAST, 2010, *Policy recommendations*, p. 43. (http://forwast.brgm.fr/Documents/Deliverables/Forwast_D63.pdf).

⁹ („Bio Intelligence Service“ ataskaita) *Plastic waste in the Environment*, ten pat, p. 73.

¹⁰ Direktyvos 2008/98/EB dėl atliekų II priede nurodyta R 1 naudojimo operacija.

¹¹ („Bio Intelligence Service“ ataskaita) *Plastic waste in the Environment*, ten pat, p. 123.

¹² („Bio Intelligence Service“ ataskaita) *Plastic waste in the Environment*, ten pat, p. 122 ir toliau.

¹³ („Bio Intelligence Service“ ataskaita) *Plastic waste in the Environment*, ten pat, p. 123.

¹⁴ Pasaulio tvaraus vystymosi verslo taryba (WBCSD), *Vision 2050*, <http://www.wbcsd.org/templates/TemplateWBCSD5/layout.asp?type=p&MenuId=MTYxNg&doOpe>.

Plastiko pramonė

Plastiko pramonė labai svarbi Europos ekonomikai – šiame sektoriuje veikia 59 tūkst. įmonių, kuriose dirba 1,45 mln. darbuotojų, o apyvarta regione siekia apie 300 mlrd. EUR per metus. Plastiko gamybos sektoriuje sukurta 167 tūkst., o plastiko prekių gamybos sektoriuje – 1,23 mln. darbo vietų (ES 27, 2005–2011 m., ESTAT); dauguma jų įsteigtos mažosiose ir vidutinėse įmonėse¹⁵.

Atliekų tvarkymo srityje elektros ir elektroninės įrangos atliekų (EEIA) ir plastiko atliekų surinkimas ir rūšiavimas suteikia geriausių galimybių kurti darbo vietas – 1 000 t apdirbamos medžiagos tenka atitinkamai 40 ir 15,6 darbo vietos. Jei plastiko antrinio perdirbimo dalis iki 2020 m. pasiektų 70 %, vien antrinio perdirbimo srityje 27 ES valstybėse narėse būtų galima sukurti 162 018 darbo vietų¹⁶.

Daugiausia plastiko naudojama gaminant pakuotes – pigius vienkartinis produktus, kurių pakartotinis naudojimas nei galimas, nei numatytas. Plastiko prekių gamybos rinkoje vyrauja plastiko pakuočių gamybos (40,1%) ir statybos (20,4%) sektoriai. Planuojamas 4 % ilgalaikis pasaulio plastiko pramonės augimas; kuris gerokai pralenkia pasaulio BVP augimą¹⁷. Europa dar vis pirmąją pasaulyje pagal plastiko gaminių grynąjį eksportą – jo vertė 2009 m. siekė 13 mlrd. EUR, tačiau panašų lygį 2008 m. pasiekė ir Kinijos gamyba¹⁸.

Plastikas aplinkoje

Patekusios į aplinką, ypač jūrų aplinką, plastiko atliekos gali joje išlikti šimtmečius¹⁹. Pakrantės ir jūrų aplinkai, taip pat vandens augmenijai ir gyvūnijai žalą daro kasmet į pasaulio vandenynus ir jūras patenkančios 10 mln. tonų šiukšlių, kurių didžiąją dalį sudaro plastiko atliekos, nes dėl jų vandenynai ir jūros virsta didžiausiu pasaulyje plastiko sąvartynu. Pagal skaičiavimus Atlanto ir Ramiajame vandenynuose susidarę šiukšlynai, kuriose gali būti po 100 mln. tonų atliekų; 80 % iš jų sudaro plastikas. Plastiko nuolaužos jūros gyvūnijai kelia įvairių pavojų – nuo įsipainiojimo iki prarijimo²⁰. Dėl tinklų vauduoklių²¹, t. y. jūrose paliktos plastikinės žvejybos įrangos, susidaro didelių ekonominių nuostolių ir padaroma didelė žala aplinkai. Invazinių rūšių gyvūnai ir augalai pasinaudoja plastiko nuolaužomis ir toli nukeliauja vandenynais. Dauguma plastiko nuolaužų galiausiai nusėda jūros dugne²².

Plastikas nėra inertiškas. Įprastinio plastiko sudėtyje yra nemažai (kartais – net labai daug) cheminių priemaišų, kurios gali ardyti endokrininę sistemą, skatinti vėžio atsiradimą ar kitas toksines reakcijas, be to, iš esmės gali – nors ir mažais kiekiais – patekti į aplinką²³. Vandenyje esantys patvarieji organiniai teršalai (POT), kaip antai DDT grupės pesticidai ir polichlorinuotas bifenilas (PCB)²⁴, gali prisikabinti prie plastiko nuolaužų ir kenkti aplinkai²⁵,

¹⁵ *Plastics Europe, plastics – the facts*, 2012, p. 5.

¹⁶ *Friends of the Earth*, 2010 m. rugsėjo mėn. ataskaita, More jobs, less waste, p. 16, p. 31.

¹⁷ *Plastics Europe*, ten pat, p. 5.

¹⁸ *Plastics Europe*, ten pat, p. 12.

¹⁹ Wurpel G. ir kt., ten pat, p. 13.

²⁰ Jungtinių Tautų aplinkos programa (UNEP), 2009, *Marine Litter: A global challenge*, http://www.unep.org/pdf/unep_marine_litter-a_global_challenge.pdf.

²¹ Reiškinyms, kai dideli gabalai paliktų jūroje žvejybos tinklų plūduriuoja vandenyje ir į juos netyčia patenka daug žuvų.

²² Greta didelių miestų ir kanjonų atviroje jūroje atliekų tankis galėtų siekti 100 tūkst. šiukšlių 1 km². Žr. Wurpel G., ten pat, p. 32, 35.

²³ Daugelis priedų – tai užpildai ir stiprikliai, plastifikatoriai, dažikliai, stabilizatoriai, pagalbinės apdorojimo medžiagos, antipirenai, peroksidai ir antistatikai, kurių kiekvienas priklauso visai kitai chemikalų grupei.

²⁴ Mato Y., Isobe T., Takada H., Kanehiro H., Ohtake C. ir Kaminuma T. (2001) „Plastic resin pellets as a transport medium for toxic chemicals in the marine environment“, skelbta *Environmental Science and Technology*, 35(2): 318–324.

nes per jūros gyvūnus, praryjančius plastiką, patenka į maisto grandinę (Trojos arklio efektas)²⁶. Šie POT savaime lengvai nesuyra ir kaupiasi kūno audiniuose; jų poveikis gali būti kancerogeninis, mutageninis ir kitaip kenksmingas sveikatai²⁷.

Ypatingą susirūpinimą kelia mažos smulkios dalelės (vadinamasis mikroplastikas), susidariusios dėl dešimtmečius vykusių fotodegradacijos ir mechaninio dilimo. Šių dalelių yra visur, net pačiose atokiausiose vietose²⁸, o jų koncentracija vandenyje kartais viršija net planktono koncentraciją. Jei jūrų gyvūnai praryja didelius kiekius šių mikroplastiko dalelių kartu su jų sudėtyje esančiomis cheminėmis priemaišomis, plėšrūno ir aukos sąveikos būdu galimybė užkrėsti maisto grandinę labai išauga.

Jūrų taršos plastikų problema – vieną iš didžiausių naujų pasaulio aplinkos problemų – aštrina prastas atliekų tvarkymas sausumoje, visų pirma labai menkas plastiko atliekų naudojimo lygis²⁹. Ekspertų vertinimu, apie 80 % jūras teršiančio plastiko į jūrą patenka iš sausumos³⁰.

Pagrindiniai jūras teršiančio plastiko šaltiniai sausumoje yra audrų vandens išsiliejimas, kanalizacijos persipildymas, turistų paliekamos šiukšlės, neteisėtas šiukšlių išpylimas³¹, pramonės veikla, netinkamos transporto priemonės, buitinės kosmetikos gaminiai, sintetinės smėliasraučio priemonės arba skalbiant drabužius atsiskyrę poliesterio ir akrilo plaušai³². Plastiko granulės aptinkamos daugumoje pasaulio vandenynų, net ir nepramoninėse teritorijose, kaip antai pietvakarių Ramiajame vandenyne³³.

2. PLASTIKO ATLIEKŲ REGLAMENTAVIMAS EUROPOJE

Atliekų srities teisės aktai

Nors plastiko atliekų poveikis aplinkai auga, šiai problemai ES teisės aktai netaikomi. Vienintelėje Pakuočių direktyvoje (94/62/EB) nustatytas konkretus plastiko pakuočių antrinio perdirbimo tikslas. Pagrindų direktyva dėl atliekų (2008/98/EB) nustatytas bendras namų ūkių atliekų, kurios, be kitų medžiagų, apima ir plastiką, antrinio perdirbimo tikslas. Pagrindų direktyva dėl atliekų yra svarbi ir kai kuriais kitais aspektais. Pavyzdžiui, šia direktyva nustatyta platesnė gamintojo atsakomybė yra vienas iš svarbiausių atliekų tvarkymo principų. Be to, ja nustatyta atliekų hierarchija, pagal kurią pirmenybė teikiama atliekų prevencijai, pakartotiniam naudojimui ir antriniam perdirbimui, o ne naudojimui (pvz., energijai gauti) ir

²⁵ Rios, L.M., Moore, C. ir P.R. Jones (2007) „Persistent organic pollutants carried by synthetic polymers in the ocean environment“, skelbta *Marine Pollution Bulletin*, 54: 1230–1237.

²⁶ Rios, L.M., Jones, P.R., Moore, C. ir U. Narayan (2010) „Quantification of persistent organic pollutants adsorbed on plastic debris from the Northern Pacific Gyres’ „Eastern Garbage Patch““, skelbta *Journal of Environment Monitoring*.

²⁷ („Bio Intelligence Service“ ataskaita) *Plastic waste in the Environment*, ten pat, p. 117.

²⁸ („Bio Intelligence Service“ ataskaita) *Plastic waste in the Environment*, ten pat, p. 114.

²⁹ UNEP yearbook; *Emerging issues in global environment*, Nairobi, 2011; GESAMP (2010, IMO/FAO/UNESCO-IOC/UNIDO/WMO/IAEA/UN/UNEP Joint Group of Experts on the Scientific Aspects of Marine Environmental Protection); Bowmer, T. ir Kershaw, P.J., 2010 (red.), *Proceedings of the GESAMP International Workshop on plastic particles as a vector in transporting persistent, bio-accumulating and toxic substances in the oceans*. GESAMP Rep. Stud. Nr. 82, 68 pp., p. 8.

³⁰ UNEP (2005). *Marine litter, an analytical overview*:

http://www.unep.org/regionalseas/marinelitter/publications/docs/anl_oview.pdf.

³¹ Liffman M. ir Boogaerts (1997) „Linkages between land-based sources of pollution and marine debris“, skelbta *Marine Debris. Sources, Impacts, Solutions*, p. 359–366.

³² Browne, M.A., Crump, P., Niven, S.J., Teuten, E., Tonkin, A., Galloway, T., Thompson, R. (2011). Accumulation of microplastics on shorelines worldwide: *sources and sinks*. *Environ Sci Technol*, 45(21), 9175–9179.

³³ Derraik J.G.B (2002) „The pollution of the marine environment by plastic debris: a review“, skelbta *Marine Pollution Bulletin*, 44: 842–852.

šalinimui. Tačiau akivaizdus kontrastas tarp teisinių reikalavimų ir realios atliekų tvarkymo praktikos neišnyksta.

Pagrindų direktyva dėl atliekų Komisija paraginta peržiūrėti atliekų srautų tikslus ir prireikus apsvarstyti papildomus kitiems atliekų srautams nustatytus tikslus. Be to, Komisija paprašyta peržiūrėti Sąvartynų direktyva nustatytus tikslus mažinti į sąvartynus vežamų biologiškai skaidžių atliekų kiekius ir Pakuočių ir pakuočių atliekų direktyva (94/62/EB) nustatytus kelių kategorijų pakuočių atliekų antrinio perdirbimo ir naudojimo tikslus.

Komisija nusprendė atlikti visapusišką dabartinių atliekų teisės aktų ir įvairių tikslų peržiūrą, kurią ketinama užbaigti 2014 m. Ši peržiūra taip pat apima penkių galiojančių direktyvų³⁴, taikomų įvairių atliekų srautams, *ex post* vertinimą („tinkamumo patikrą“), kurio tikslas – įvertinti šių teisės aktų veiksmingumą, naudingumą, darnumą ir aktualumą. Šios žaliosios knygos paskesnės priemonės taps šios plataus masto atliekų teisės aktų peržiūros dalimi.

Cheminių medžiagų teisės aktai

Plastiko antriniam perdirbimui tiek pat svarbus ir REACH reglamentas (1907/2006/EB). Nors tame reglamente yra konkrečių nuostatų³⁵, kuriomis supaprastinamas perdirbtų medžiagų pateikimas rinkai, kai kuriais atvejais priemaišų naudojimas gaminant plastiką gali trukdyti atitikčiai pagal REACH, jei naudoti priemaišas naujiems produktams nebus leista. Kai kurie REACH procesai taip pat susiję su efektyvaus plastiko išteklių naudojimo, įskaitant plastiko perdirbimo potencialą, užtikrinimu ir rizika, susijusia su plastikumu aplinkoje. Visų pirma mažinant su tam tikrų rūšių plastikumu susijusius pavojus apribojimai ir toliau išlieka pagrindinėmis priemonėmis. Siekiant laipsniškai pakeisti tas plastiko priemaišas, kurios kelia didžiausią susirūpinimą dėl ES gaminamo plastiko, galima būtų taikyti leidimų sistemą.

Pagal Klasifikavimo, ženklinimo ir pakavimo reglamentą (1272/2008/EB) numatyta identifikuoti pavojingas chemines medžiagas ir informuoti vartotojus apie jų keliamus pavojus standartiniais simboliais ir frazėmis pakuotės etiketėse ir saugos duomenų lapuose. Ši informacija būtina, kad Europoje būtų skatinama gaminti mažiau pavojingą plastiką, todėl ji būtina ir geresniam plastiko antriniam perdirbimui Europoje.

Plastiko atliekos aplinkai keltų kur kas mažesnę pavojų, jeigu dabartiniai Europos atliekų teisės aktai būtų tinkamai įgyvendinami. Daugelyje valstybių narių pagrindinis plastiko atliekų šalinimo būdas yra šalinimas sąvartynuose³⁶. Be to, neteisėto šiukšlių išpylimo problema neviseiškai išspręsta, tad daugelis sąvartynų yra neteisėti arba prastai tvarkomi³⁷. Dar didesnę susirūpinimą kelia namų ūkių, nepriklausančių jokiai savivaldybių atliekų surinkimo sistemai³⁸, skaičius; tokia situacija, kai plastiko atliekos niekaip nekontroliuojamos, didina tikimybę, kad lengvos plastiko atliekos pateks į vandens telkinius, o iš ten – į jūrą.

Atliekų srities teisės aktų įgyvendinimas

³⁴ Baterijų direktyva (2006/66/EB) (OL L 266, 2006 9 26, p. 1–14); Eksploatuoti netinkamų transporto priemonių direktyva (2000/53/EB) (OL L 269, 2000 10 21, p. 34); Pakuočių ir pakuočių atliekų direktyva (94/62/EB) (OL L 365, 1994 12 31, p. 10–23); PCB/PCT direktyva (1996/59/EB) (OL L 243, 1996 9 24, p. 31–35); Dumblo direktyva (1986/278/EEB) (OL L 181, 1986 7 4, p. 6–12).

³⁵ Ypač 2 straipsnio 7 dalies d punktą.

³⁶ („Bio Intelligence Service“ ataskaita) *Plastic waste in the Environment*, ten pat, p. 74.

³⁷ Follow-up study on the implementation of Directive 1999/31/EC on the landfill of waste in EU-25, COWI consultants, 2007 m. birželio mėn., p. 79.

³⁸ COWI tyrimas, ten pat, p. 5. Kai kuriose iš ES 10 valstybių narių tai pasakytina apie 50 % namų ūkių.

Atliekų srities teisės aktų laikymasis gali iš esmės padėti skatinti ūkio augimą ir darbo vietų kūrimą. Iš neseniai atlikto tyrimo rezultatų matyti, kad visiškai įgyvendinus ES atliekų teisės aktus iki 2020 m. būtų galima sutaupyti 72 mlrd. EUR per metus, metinė ES atliekų tvarkymo ir antrinio perdirbimo sektoriaus apyvarta padidėtų 42 mlrd. EUR, be to, būtų sukurta daugiau nei 400 tūkst. darbo vietų³⁹.

Kadangi plastiko atliekos priskiriamos nepavojingų atliekų kategorijai, jas galima eksportuoti į EBPO nepriklausančias šalis pagal Atliekų vežimo reglamente nustatytą procedūrą, jeigu šalis, į kurią eksportuojama, importo nedraudžia. Plastiko atliekų eksportas iš ES valstybių narių 1999–2011 m. išaugo penkiagubai. Didžioji dalis eksportuojamų atliekų pateko į Aziją⁴⁰.

Dėl netinkamo Atliekų vežimo reglamento įgyvendinimo dideli kiekiai atliekų neteisėtai išvežami už ES ribų⁴¹. Didžiąją išvežamų atliekų dalį sudaro EEĮ atliekos, kuriose daug plastiko. Toks eksportas aštrina aplinkosaugos problemas, ypač tose šalyse, kuriose atliekų tvarkymo sistemos menkai išplėtotos. Be to, dėl neteisėto plastiko atliekų išvežimo Europa netenka daug potencialių išteklių ir praranda galimybę tokias atliekas perdirbti.

Komisija neseniai paskelbė komunikatą⁴², kuriuo pabrėžė poreikį geriau įgyvendinti aplinkos teisės aktus nacionaliniu, regioniniu ir vietos lygmenimis. Tuo komunikatu pripažįstama, kad padėti būtų galima pagerinti atnaujinus esamą patikrų ir priežiūros sistemą.

3. PLASTIKO ATLIEKŲ TVARKYMAS IR EFEKTYVUS IŠTEKLIŲ NAUDOJIMAS

Iš esmės efektyviau naudoti išteklius galima parengus tvaresnius plastiko gamybos modelius ir geriau tvarkant plastiko atliekas, ypač didinant antrinio perdirbimo mastą. Kartu taip būtų galima sumažinti žaliavų importą ir šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimą. Galima sutaupyti daug išteklių. Plastiką gaminamas beveik vien iš naftos ir šiuo metu plastiko gamybai sunaudojama maždaug 8% pasaulyje pagaminamos naftos; iš šio kiekio 4% sunaudojama kaip žaliavos, o 3-4% – kaip gamybos procesams reikalinga energija⁴³.

Siekiant efektyviau naudoti išteklius ypač svarbu užkirsti kelią plastiko atliekų vežimui į sąvartynus. Akivaizdu, kad į sąvartynus išvežtas plastikas – prarasti išteklių, todėl tokios praktikos reikėtų vengti ir vietoj to skatinti antrinį perdirbimą arba, kaip antrą variantą, naudojimą energijai gauti. Vis dėlto kai kuriose valstybėse narėse į sąvartynus išvežama dar vis labai daug plastiko, nes kitų tinkamų variantų nėra, o ekonominės priemonės, kurių veiksmingumas įrodytas, nepakankamos.

Didinti plastiko gamybos tvarumą galėtų paskatinti poreikis taupyti gamtos išteklius ir efektyviau naudoti esamus išteklius. Geriausia būtų, kad visi plastiko gaminiai būtų visiškai perdirbami pagrįstomis sąnaudomis.

³⁹ („Bio Intelligence Service“ ataskaita), *Implementing EU waste legislation for green growth*, 2011 m. galutinė ataskaita, p. 11–13, 88.

⁴⁰ EAA ataskaita Nr. 7/2012, Kopenhaga, 2012, „Movements of waste across the EU’s internal and external borders“, p. 20.

⁴¹ BiPRO/Umweltbundesamt, „Services to support the IMPEL network in connection with joint enforcement actions on waste shipment inspections and to co-ordinate such actions“, galutinė ataskaita, 2009 m. liepos 15 d.

⁴² („ES aplinkos priemonių teikiamos naudos užtikrinimas. Pasitikėjimo didinimas geriau informuojant ir sparčiau reaguojant“), COM (2012) 95 *final*, 2012 m. kovo 7 d.

⁴³ Hopewell, Dvorak, R. & Kosior, E. (2009). *Plastics recycling: challenges and opportunities*. Philosophical transactions of the Royal Society Nr. 364: 2115–2126.

Antrinis perdirbimas turėtų būti numatytas jau kuriant produktą. Todėl gaminių projektavimas gali tapti viena iš esminių priemonių neseniai priimtam Efektyvaus išteklių naudojimo planui⁴⁴ įgyvendinti.

Dėl menkų antrinio perdirbimo rodiklių ir perdirbti skirtų plastiko atliekų eksporto į trečiąsias šalis Europa netenka ne tik neatsinaujinančiųjų išteklių, bet ir darbo vietų. Plastiko antrinio perdirbimo potencialas dar vis menkai išnaudojamas. Pavyzdžiui, Airijos aktyvios atliekų kaip išteklių panaudojimo plėtros programoje teigiama, be kita ko, kad plastiko perdirbimas Airijoje teikia didžiausių antrinio perdirbimo veiklos galimybių⁴⁵. Vokietijoje, kurioje dabar sudeginama 60 % plastiko atliekų, taip pat esama didelių galimybių plėsti plastiko antrinį perdirbimą⁴⁶.

Neseniai atliktu tyrimu nustatyta, kad plastiko antrinis perdirbimas ir medžiagų taupymas labiausiai padeda mažinti klimato kaitą, abiotinių išteklių eikvojimą ir gėlojo vandens ekotoksiškumą. Labiausiai prie poveikio aplinkai mažinimo prisidėtų didesnis plastiko medžiagos našumas. Kartu su biomase ir metalais, plastikas teikia daugiausiai galimybių mažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimą⁴⁷.

4. TARPTAUTINIS ASPEKTAS

Plastikas – vienas iš didžiausių pasaulio jūrų taršos šaltinių. Plastiko atliekos nepaiso sienų, tad plastiko šiukšlių problemai veiksmingai spręsti būtini tarptautiniai veiksmai. Tam vienareikšmiškai pritarta 2012 m. birželio mėn. vykusioje Jungtinių Tautų konferencijoje tvaraus vystymosi klausimais „Rio+20“.

Naujausiomis JT rezoliucijomis, pasauliniais aplinkosaugos susitarimais ir tarptautinių institucijų sprendimais šiai problemai skatinama skirti dėmesio tarptautiniu mastu. Galima sakyti, kad 5-ojoje tarptautinėje jūrų taršos konferencijoje, kurią Honolulu mieste 2011 m. kovo mėn. kartu surengė Jungtinių Tautų aplinkos programa (UNEP) ir Nacionalinė jūrų ir atmosferos administracija (NOAA)⁴⁸, žengtas pirmas žingsnis rengiant visuotinę kovos su jūrų tarša plastiku strategiją ir veiksmų planą. Joje nustatyta, kad svarbiausia problema – tai didžiulėse pasaulio teritorijose menkai išvystytos atliekų tvarkymo sistemos, nes tai pagrindinis veiksnys, dėl kurio sausumoje esančios plastiko šiukšlės patenka į jūrų aplinką. Atliekų tvarkymo srities gebėjimų ugdymui būtina skirti daugiau pastangų⁴⁹.

Šiuo atžvilgiu svarbi Stokholmo konvencija dėl patvariųjų organinių teršalų, kuria ribojamas komercinio antipireno, kaip antai penta- ir okta-bromdifenileterio (BDE), naudojimas gaminant plastiką. Be to, konvencija draudžiamas medžiagų, kurių sudėtyje yra POT, kaip antai kai kurių bromintų antipirenų, antrinis perdirbimas.

Jūrų taršos problemą spręsti gali padėti ir regioninės jūrų konvencijos, pavyzdžiui, Konvencija dėl Šiaurės Rytų Atlanto jūros aplinkos apsaugos, Barselonos, Helsinkio ir

⁴⁴ Efektyvaus išteklių naudojimo Europos planas, COM(2011) 571 galutinis; susiję tarnybų darbiniai dokumentai skelbiami http://ec.europa.eu/environment/resource_efficiency/pdf/com2011_571.pdf.

⁴⁵ („Bio Intelligence Service“ ataskaita), *Implementing EU waste legislation for green growth*, galutinė ataskaita, p. 187.

⁴⁶ *Trendresearch: Der Markt für das Recycling von Kunststoffen in Mitteleuropa, Marktentwicklung, technische Machbarkeit und ökologischer Nutzen*, Bremen, 2011.

⁴⁷ (2011 m. „Bio Intelligence Service“ ataskaita) *Analysis of the Key Contributions to Resource Efficiency*, galutinė ataskaita, p. 101.

⁴⁸ Nacionalinė jūrų ir atmosferos administracija.

⁴⁹ GESAMP (2010), ten pat, Rep. Stud. Nr. 82, 68 pp., p. 31.

Juodosios jūros konvencijos. Pavyzdžiui, Barselonos konvencijos šalių konferencija 2012 m. priėmė politikos dokumentą ir susijusias jūrų taršos tvarkymo strategines gaires. Be to, pagal regioninius jūrų susitarimus vykdomi veiksmai padėtų valstybėms narėms geriau vykdyti savo įsipareigojimus pagal Jūrų strategijos pagrindų direktyvą, kad iki 2020 m. būtų pasiekta ir palaikoma gera jūrų aplinkos būklė.

5. GALIMOS POLITIKOS PRIEMONĖS PLASTIKO ATLIEKŲ TVARKYMOUI PAGERINTI EUROPOJE

Direktyva 2008/98/EB dėl atliekų jau parengtas pagrindas naujam požiūriui į atliekų tvarkymą. Šia direktyva nustatyta platesnė gamintojo atsakomybė (8 straipsnis) ir aprašytos tvarios gamybos svarios naujoviškos paskatos, taikomos atsižvelgiant į visą gaminių gyvavimo ciklą. Valstybės narės raginamos imtis teisėkūros ir kitų priemonių, kad sustiprintų atliekų pakartotinio naudojimo ir atliekų kaupimosi prevencijos, antrinio perdirbimo ir kitokio atliekų naudojimo pastangas. Gamintojai turėtų būti skatinami steigti naudoti nebetinkamų gaminių surinkimo punktus. Jie gali imtis atliekų tvarkymo veiklos ir už ją prisiimti finansinę atsakomybę. Jie turės viešai skelbti informaciją apie galimybę gaminių pakartotinai naudoti ir perdirbti. Bus imtasi tinkamų priemonių, kad būtų skatinama kurti gaminius taip, kad tiek jų poveikis aplinkai, tiek gamybos ir paskesnio naudojimo metu susidarančių atliekų kiekis sumažėtų. Tokiomis priemonėmis galima paskatinti gaminių, kurie yra universalūs, techniškai patvarūs ir tinkami aplinkosaugos požiūriu saugiai tvarkyti, kai naudojimui nebetinka, kūrimą, gamybą ir rinkodarą.

Šiame skirsnyje nurodomos galimos politikos priemonės yra grindžiamos gyvavimo ciklo (nuo plastiko kūrimo) principu. Išties akivaizdu, kad plastiko ir plastiko gaminių kūrimas yra labai svarbus siekiant tvarumo ir lemia tolesnius plastiko gyvavimo ciklo etapus. Pavyzdžiui, plastiko antrinis perdirbimas labai priklauso nuo plastiko sudedamųjų medžiagų ir plastiko gaminių dizaino.

5.1. Atliekų hierarchijos taikymas plastiko atliekų tvarkymo sričiai

Iš esmės geriau plastiko atliekas perdirbti, nei jas naudoti energijai gauti arba šalinti sąvartynuose. Nors gyvavimo ciklo požiūriu ne visos plastiko atliekos gali būti perdirbamos, nesama jokių techninių priešasčių tokias atliekas vežti į sąvartynus užuot jas perdirbus ar panaudojus energijai gauti. To būtų galima siekti laipsniškai panaikinant ar uždraudžiant plastiko atliekų šalinimą sąvartynuose, tai numačius iš dalies pakeista Sąvartynų direktyva (1999/31/EB). Abu variantai jau taikomi biologinėms atliekoms (laipsniškas panaikinimas) ir padangoms, skysčiams bei sprogmenims (uždraudimas).

Valstybės narės, kuriose į sąvartynus išvežama mažiau nei 5 % plastiko atliekų (kaip antai Vokietija, Nyderlandai, Švedija, Danija, Belgija ir Austrija), panaudoja, įskaitant antrinį perdirbimą, 80–100 % šių atliekų. Visos šios valstybės yra įteisinusios priemones, pagal kurias vykdoma veiksminga degių atliekų vežimo į sąvartynus prevencija, prilygstanti draudimui tokias atliekas šalinti sąvartynuose. Dauguma valstybių narių, kurių veiklos šioje srityje rezultatai prastesni, tokių priemonių netaiko, o tiesiog apmokestina atliekų vežimą į sąvartynus mokesčiais (rinkliavomis), kurie kai kuriais atvejais siekia tik 7 EUR už toną.

Tačiau kai kuriose valstybėse narėse, kuriose atliekų panaudojamo mastas didelis ir jas draudžiama vežti į sąvartynus, plastiko antrinio perdirbimo mastas gana kuklus – vidutiniškai

jis siekia 28 %⁵⁰. Dabartinį plastiko antrinio perdirbimo ir plastiko atliekų panaudojimo energijai gauti santykį būtų galima pagerinti priemonėmis, susijusiomis su atskiru rinkimu, rūšiavimu ir medžiagų atgavimu. Atliekų hierarchijos principų neatitiktų draudimas vežti į sąvartynus, nes jis automatiškai lemtų, kad pirmenybė būtų teikiama atliekų naudojimui energijai gauti, o ne antriniam perdirbimui. Galbūt vertėtų pasvarstyti, kaip ekonominėmis priemonėmis būtų galima paskatinti atliekų srautus pagal atliekų hierarchijos principus, išvengiant „siurblio efekto“ (angl. *vacuum cleaner effect*) atliekų pavertimo energija labai.

Europos Sąjungoje vidutiniškai beveik 50 % visų plastiko atliekų, kurių daugumą sudaro pakuotės, patenka į sąvartynus. Tokį aukštą plastiko šalinimo sąvartynuose rodiklį lemia tai, kad daugelyje valstybių narių nesudarytos sąlygos atskirai rinkti atliekas ir nesiūlomos kitos alternatyvos⁵¹. Sąvartynuose atsidūrusios plastiko atliekos nepanaudojamos nei medžiagoms, nei energijai gauti, todėl jos, kaip ištekliai, nebenaudingos. Europos atliekų kaupimosi tendencijų iki 2035 m. tyrimu vertintas griežtos antrinio perdirbimo plėtros politikos nustatymas, be to, nustatyta, kad plastikas teikia didžiausių galimybių mažinti atliekų poveikį aplinkai⁵².

Klausimai:

- (1) Ar su plastiku susijusioms problemoms tinkamai spręsti tinka dabartinė atliekų tvarkymo teisės sistema, ar dabartinius teisės aktus tam reikia pritaikyti?**
- (2) Kaip rengti priemones, kuriomis skatinama perdirbti daugiau plastiko, kad būtų užtikrintas teigiamas poveikis didinant konkurencingumą ir skatinant augimą?**
- (3) Ar visiškai įgyvendinus atliekų tvarkymo reikalavimus, nustatytus dabartiniais sąvartynams taikomais teisės aktais, būtų pakankamai sumažintas dabar į sąvartynus vežamų plastiko atliekų kiekis?**
- (4) Kokios priemonės plastiko pakartotiniam naudojimui skatinti, taip pat priemonės, kuriomis būtų skatinama teikti pirmenybę naudojimui, o ne vežimui į sąvartynus, būtų tinkamos ir veiksmingos? Ar sprendimas uždrausti plastiko vežimą į sąvartynus būtų proporcingas, ar pakaktų padidinti sąvartynų mokesčius ir nustatyti į sąvartynus vežamo plastiko atliekų kiekio mažinimo tikslus?**
- (5) Kokiomis papildomomis priemonėmis būtų galima užtikrinti aukštesnę atliekų panaudojimo vietą atliekų hierarchijoje, taip sumažinant naudojimą energijai gauti ir padidinant mechaninio antrinio perdirbimo mastą? Ar duotų naudos mokesčių už naudojimą energijai gauti įvedimas?**
- (6) Ar greta neperdirbamų atliekų surinkimo pagal kiekį sistemų Europoje reikėtų skatinti (o gal net įpareigoti) atskirai surinkti visas plastiko atliekas tiesiogiai iš namų ūkių?**

5.2. Tikslų siekimas, plastiko antrinis perdirbimas ir savanoriškos iniciatyvos

Plastiko atliekų mažinimo tikslai ir šių atliekų eksportas

⁵⁰ CONSULTIC Marketing & Industrieberatungs GmbH, *Kunststoffabfälle und Recycling in Deutschland und Europa*, Alcenau, 2012.

⁵¹ BiPRO, *Organisation of awareness raising events concerning the implementation of Directive 1999/31/EC on the landfill of waste*, galutinė ataskaita, 2007 m. gegužės 30 d., p. 17.

⁵² FORWAST, 2010, *Policy recommendations*, ten pat.

Jei būtų įvykdyti visi dabartiniai antrinio perdirbimo tikslai, taikomi municipalinėms kietosioms atliekoms, statybų ir griovimo atliekoms, eksploatuoti netinkamoms transporto priemonėms, pakuotėms, baterijoms ir EEĮ atliekoms, per metus būtų galima perdirbti maždaug 16 mln. tonų plastiko atliekų. Iš šio skaičiaus matyti, kad egzistuoja apie 9 mln. tonų kitų plastiko atliekų (iš viso – 24,9 mln. tonų), kurioms nenumatyti konkretūs privalomi pakartotinio naudojimo ir (arba) naudojimo tikslai; daugiausia tai plastikas balduose ir kitoje (ne EEĮ) įrangoje⁵³. Pakuočių direktyva yra vienintelis ES teisės aktas, kuriuo nustatomas konkretus plastiko pakuočių antrinio perdirbimo tikslas. Pagal ją galėtų būti nustatomi papildomi konkretūs kitų (ne plastiko pakuočių) plastiko atliekų antrinio perdirbimo tikslai.

Remiantis EAA išvada, Europos atliekų teisės aktais nustatyti antrinio perdirbimo tikslai taip pat galėjo paskatinti perdirbti tinkamų atliekų pasiūlą⁵⁴. Dėl tokios padėties ir klestinčios Azijos ekonomikos mokamų didelių kainų per pastarąjį dešimtmetį plastiko atliekų eksportas į Aziją sparčiai augo. Nors savaime tai nėra blogas dalykas, galima teigti, kad aplinkosaugos požiūriu naudingiau plastiką atliekas perdirbti Europoje ir kad į ES nepriklausančias šalis eksportuojamos plastikos atliekos turėtų būti perdirbamos gamyklose, atitinkančiose standartus, kurie yra lygiaverčiai ES standartams. Plastiką atliekų, kurios atsiduria standartų neatitinkančiose gamyklose arba yra išmetamos, eksportas gali būti nesuderinamas su Vandens pagrindų direktyva nustatyto išteklių išsaugojimo aplinkosaugos tikslu.

- (7) **Ar siekiant didinti plastiko atliekų antrinio perdirbimo mastą reikia nustatyti konkrečius šios veiklos tikslus? Kokias kitas priemones būtų galima nustatyti?**
- (8) **Ar reikia nustatyti priemones, kuriomis užkertamas kelias į trečiąsias šalis eksportuoti perdirbtinų plastiko atliekų standartų neatitinkančiam antriniam perdirbimui arba išmetimui į sąvartynus?**

Savanoriška veikla

Plastiko atliekų, atsidūrusių aplinkoje, problemą išspręsti ir išteklių naudojimą mažinti labai padėtų ir savanoriška veikla. Akivaizdžiausia ir paprasčiausia taip būtų spręsti plastiko pakuočių, sudarančių 63 % visų išmetamų plastiko atliekų, problemą. Teisinga linkme būtų žengta nustačius „*tvarių pakuočių gaires*“, kurių laikytis įsipareigotų gamintojai ir mažmenininkai. Pagal šią iniciatyvą būtų galima nustatyti pakuočių tvarumo vertinimo nuostatas, geriausius žinomus plastiko pakuočių gamybos metodus, nepriklausomą ženklavimo sistemą, pagal kurią būtų apskaičiuojamas vartotojo individualus aplinkosauginis pėdsakas, informavimo kampanijas vartotojų žinioms apie plastiko keliamus pavojus ir plastiko šalinimą gerinti ir atskiram atliekų surinkimui organizuoti. Būtų galima suvienyti jau vykdomų iniciatyvų, kaip antai Europos mažmeninės prekybos sektoriaus forumo, EUROOPEN, PET butelių platformos ir „Vinyl 2010+“, pastangas siekiant skatinti tvaresnę plastiką gamybą ir šalinimą. Būtų galima nustatyti panašias sistemas, skirtas žemės ūkyje naudoto ne pakuočių plastiko surinkimui ir naudojimui, nes tokį plastiką dėl jo vienodos cheminės sudėties lengva perdirbti. Kaip pavyzdžiu būtų galima vadovautis JK *Žemės ūkyje naudoto plastiko surinkimo ir naudojimo programa*⁵⁵. Panašios iniciatyvos galėtų būti taikomos EEĮ atliekoms ir eksploatuoti netinkamų transporto priemonių plastikui, sudarantiems 10% Europos plastiko atliekų. Be to, mažinti plastiko atliekų kiekį iš esmės vis

⁵³ (2011 m. „Bio Intelligence Service“ ataskaita), *Study on coherence of waste legislation*, ten pat, p. 30.

⁵⁴ EAA ataskaita Nr. 7/2012, Kopenhaga, 2012, „Movements of waste across the EU's internal and external borders“, p. 21.

⁵⁵ Žemės ūkyje naudojamas ne pakuočių plastikas: šieno rulonų špagatas, augalų apvyniojimo medžiagos, šiltnamių plėvelė, sodininkystėje naudojami uždangalai, mulčio plėvelė ir siloso vyniojimo medžiagos. Žr. www.defra.gov.uk/corporate/consult/agri-plastics/index.htm.

labiau padės gamintojų investicijos į geresnį gaminio dizainą. Apie tai užsimenama Vandens pagrindų direktyvos 8 straipsnyje, o ankstyvas savanoriškas prisitaikymas galėtų duoti geresnių rezultatų nei teisės aktais nustatytas pokytis.

- (9) Ar siekiant geriau panaudoti išteklius plastiko gaminių gyvavimo cikle tolesnė savanoriška veikla, visų pirma gamintojų ir mažmenininkų veikla, yra tinkama ir veiksminga priemonė?**

5.3. Veiksmai vartotojų elgesiui keisti

Plastiko įvertinimas

Plastikas laikomas beverčiu. Toks supratimas skatina šiukšlinimą. Tačiau visų rūšių plastikas – tai aukštųjų technologijų sukurta sudėtinga medžiaga, kurią vartotojai turėtų vertinti, kad būtų skatinamas pakartotinis naudojimas ir perdirbimas.

Kai kuriems plastiko gaminiams (pvz., PET buteliams, į kuriuos išpilstomi gėrimai) galima taikyti užstato ir supirkimo sistemą, kuri skatintų nebenaudotino gaminio turėtoją atgauti užstatą gražinus daiktą į specialų surinkimo punktą, išvengiant konkurencijos apribojimų ar monopolinių struktūrų. Tam tikriems plastiko daiktams būtų naudinga taikyti naujus verslumo modelius, kaip antai išperkamosios nuomos sistemas, pagal kurias gamintojas išliktų gaminio savininku, nes taip būtų užtikrintas daiktų surinkimas ir tvarkymas nekenkiant aplinkai.

Klausimas:

- (10) Ar yra galimybių sukurti užstato ir supirkimo arba išperkamosios nuomos sistemas konkrečių kategorijų plastiko gaminiams? Jei taip, kaip būtų galima išvengti neigiamo poveikio konkurencijai?**

Sudaryti sąlygas vartotojams žinoti, ką perka

Informuoti vartotojai gali daryti lemiamą įtaką skatinant kurti tvaresnius plastiko ir plastiko gaminių gamybos modelius, kurie taip pat leidžia efektyviau naudoti išteklius. Siekiant keisti vartotojų elgesį būtų galima pateikti aiškios, paprastos ir glaustos informacijos apie gaminyje esančio plastiko sudėtį ir potencialiai kenksmingas jo priemaišas ir (arba) dažus, jų įtaką galimybei gaminį perdirbti ir būtinas atsargumo priemones gaminį naudojant.

Be to, tokia informacija galėtų apimti aplinkosaugos veiksmingumo rodiklius, kaip antai galimybės plastiko gaminį perdirbti ir kompostuoti, efektyvaus išteklių naudojimo rodiklius. Apie tam tikrus plastiko gaminius būtų tikslinga pateikti ir informacijos apie perdirbtas sudėtines dalis, galimybę gaminį perdirbti ir pataisyti.

Siekiant sudaryti sąlygas vartotojams prieš perkant plastiko gaminį priimti pagrįstą sprendimą, būtų galima pateikti daugiau informacijos apie vartojimo prekės plastiko rūšį ir galimybę šį plastiką perdirbti, nei reikalaujama pagal dabartines sistemas. Pagal gaminio kainą būtų galima spręsti apie paprastą ir veiksmingą jo perdirbimo būdą; tai galėtų tapti rinkodaros strategijos dalimi. Kad vartotojams būtų lengviau priimti sprendimą, grįstą informacija apie visą gaminio poveikį per jo gyvavimo ciklą, būtų galima pateikti ir informacijos apie gaminio aplinkosauginį pėdsaką arba ekologinį ženklumą.

Klausimas:

- (11) Kokios informacijos, jūsų manymu, reikėtų pateikti vartotojams, kad, rinkdamiesi plastiko gaminį, jie galėtų tiesiogiai prisidėti prie efektyvaus išteklių naudojimo?**

5.4. Tvaresnio plastiko link

Plastiko sandara, lemianti paprastą ir taupų grįžtamojo ciklo antrinį perdirbimą⁵⁶

Siekiant gaminti kuo tvaresnį plastiką, svarbu skirti dėmesio paties plastiko sandarai. Nors egzistuoja palyginti nedaug pagrindinių plastiko rūšių (polimerų), dėl gausybės plastiko gamyboje naudojamų priemaišų gali kilti didelių kliūčių plastiką perdirbti arba jį tenka perdirbti į prastesnės kokybės gaminius, užuot perdirbus grįžtamojo ciklo principu.

Plastiko perdirbimo potencialas išaugtų, jei plastikui gaminti būtų naudojama mažiau pavojingų medžiagų. Laipsniškas šių medžiagų atsisakymas, gaminant tiek naujus, tiek perdirbtus gaminius, taip pat leistų sumažinti su jų naudojimu susijusią riziką. Efektyvaus išteklių naudojimo Europos plane siūloma iki 2020 m. visas susijusias labai didelį susirūpinimą keliančias chemines medžiagas įtraukti į REACH kandidatinių sąrašą, kad į jį patektų atitinkamos plastiko priemaišos.

Be to, svarbus ir informacijos srautas tarp gamintojų ir perdirbėjų. Smarkiai pagerinti antrinio perdirbimo kokybę galėtų padėti aiškūs plastiko granulių, kurias naudoja plastiko prekių gamintojai, saugos duomenų lapai. Taip pat čia praverstų plastiko prekių gamintojams tiekiamo plastiko tinkamas ženklavimas ir informacija apie jo cheminę sudėtį, įskaitant visas priemaišas.

Klausimai:

- (12) Kaip siekiant padidinti plastiko perdirbimo potencialą reikėtų keisti jo cheminę sudėtį?**
- (13) Kaip būtų galima pateikti informaciją apie plastiko cheminę sudėtį visiems atliekų perdirbimo grandinės subjektams?**

Inovacinės medžiagos – nauji iššūkiai

Su inovacinių medžiagų, kaip antai nanomedžiagų, naudojimu, pavyzdžiui, gaminant butelius iš polietileno tereftalato (PET)⁵⁷ arba apskritai pakuotes, vienpusio pralaidumo maisto pakuočių naudojimu ir nanojutiklių naudojimu gendantiems maisto produktams nustatyti⁵⁸ gali būti susiję nauji pavojai. Pagal ES metodą kiekvienos nanomedžiagos keliami pavojai vertinami atskirai. Tačiau dėl aplinkosaugos ir toksikologinių duomenų trūkumo įvertinti galimą pavojų aplinkai ir sveikatai yra sudėtinga. Veiksmingiau rengti ir rinkti tokius susijusius duomenis dabar gali būti paprasčiau pagal bendrą Europos nanomedžiagos apibrėžtį⁵⁹.

⁵⁶ Plastiko atliekų ir antrinio perdirbimo klausimai būtų sprendžiami įgyvendinant dabar rengiamą viešojo ir privačiojo sektorių partnerystę SPIRE (Tvarių procesų pramonė). Daugiau informacijos žr. [http://www.suschem.org/documents/document/20120124124146-sustainable_process_industry_1209c\(1\).pdf](http://www.suschem.org/documents/document/20120124124146-sustainable_process_industry_1209c(1).pdf).

⁵⁷ Centre for Technology Assessment. Dinner is served! *Nanotechnology in the kitchen and in the shopping basket*, TA-SWISS tyrimo „Nanotechnology in the food sector“ anotacija, 2009. www.ta-swiss.ch/a/nano_naf/KF_Nano_im_Lebensmittelbereich.pdf.

⁵⁸ Busch L. *Nanotechnologies, food, and agriculture: next big thing or flash in the pan? Agric Hum Values*. 2008; 25:215–218; Sozer N., Kokini JL. *Nanotechnology and its applications in the food sector. Trends Biotechnol*. 2009; 27(2): 82–9.

⁵⁹ 2011 m. spalio 18 d. Komisijos rekomendacija dėl nanomedžiagos apibrėžties (2011/696/ES); <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:275:0038:0040:LT:PDF>.

Susirūpinimą kelia ir vis labiau populiarėjantis neperdirbto (naujo) mikroplastiko naudojimas. Į kai kurias vartojimo prekes, pavyzdžiui, kūno šveitiklius ir dušo želę, gamintojai vietoj natūralių šveitimo dalelių prideda mikroplastiko granuliu. Šios dalelės gali patekti į jūras, nes nuotekų tvarkymo sistemos tokioms medžiagoms nepritaikytos ir jų nesulaiko.

Klausimas:

(14) Kaip būtų geriausia spręsti problemas, kylančias dėl mikroplastiko naudojimo gaminiuose arba pramonės procesuose ir nanodalelių naudojimo plastike?

5.5. Plastiko ir plastiko gaminių ilgaamžiškumas

Daugelis plastiko atliekų tvarkymo problemų, kaip antai spartaus šių atliekų kaupimosi ir jūrų taršos plastiku, kyla dėl ypač didelio plastiko medžiagų ilgaamžiškumo – dažniausiai plastikas yra ilgaamžiškesnis už kitas tame pačiame gaminyje esančias medžiagas. Problema dar paaštrėja, kai plastiko gaminiai yra specialiai gaminami vienkartiniai ar labai trumpam vartojimui, arba kai jų gyvavimo ciklas tyčia trumpinamas.

Ilgesniam ar pakartotiniam naudojimui ir taisymui pritaikytas gaminių dizainas

Siekiant užtikrinti plastiko prekių gamybos ir vartojimo tvarumą ir išvengti neatsinaujinančiųjų gamtos išteklių praradimo, plastiko prekės turėtų būti kuriamos taip, kad būtų kuo ilgaamžiškesnės. Šio tikslo siekti trukdo keletas neigiamų veiksnių, kaip antai suplanuotas arba techninis prekių senėjimas⁶⁰, taip pat toks gaminių dizainas, dėl kurio taisyti plastiko gaminius neapsimoka ar net techniškai neįmanoma.

Elektros ir elektroninės įrangos gaminiai iš plastiko dažnai yra suprojektuoti taip, kad pakartotinis jų naudojimas negalimas. Kadangi dizainas gali būti rinkodaros priemone, užuot pasirinkus modulinę sistemą, skirtą pigiai ir paprastai pakeisti pasenusias detales naujoviškoms, net dėl smulkių techninių naujovių dažnai į rinką pateikiami visiškai nauji gaminiai. Pavyzdžiui, įprasta pardavinėti visiškai naują plastikinį nešiojamąjį kompiuterį, nors siekiant atnaujinti techninę įrangą pakaktų paprasčiausiai pakeisti procesorių.

Dizaino, dėl kurio tyčia neįmanoma pataisyti plastiko gaminių, reikėtų vengti⁶¹. Reikėtų išnagrinėti galimybę parengti reikalavimus arba rekomendacijas dėl galimybių plastiko gaminius pakartotinai naudoti ir taisyti. Gaminių pakartotinio naudojimo potencialo įvertinimo metodika jau pradėta rengti⁶². Vienas iš sprendimų – parengti ekodizaino taisykles, visų pirma nustatant pakartotinio naudojimo potencialo, ilgaamžiškumo, taisymo potencialo ir modulinės konstrukcijos kriterijus, kaip numatyta Vandens pagrindų direktyvos 9 straipsnio 1 dalyje.

(15) Ar gaminių dizaino politika reikėtų spręsti planuoto plastiko gaminių senėjimo problemą ir skatinti pakartotinį naudojimą ir modulinį dizainą, tuo siekiant sumažinti plastiko atliekų kiekį?

⁶⁰ Suplanuotas senėjimas – tai tokia verslo strategija, pagal kurią gaminių senėjimas (procesas, kai daiktas tampa nebemadingas ar netinkamas naudoti) yra suplanuotas ir numatytas jau produkto kūrimo etape, žr. Slade, G., „Made to Break: Technology and Obsolescence in America“, Harvard University Press, 2006.

⁶¹ Daugybė elektros prietaisų, kaip antai mobiliųjų telefonų įkroviklių, yra sandariai uždaryti, todėl jų išardyti ir pataisyti neįmanoma.

⁶² Tuo užsiima Tarptautinė elektrotechnikos komisija ir Komisijos tarnybos. Žr. Jungtinio tyrimų centro tyrimą ir ataskaitas: „Integration of resource efficiency and waste management criteria in European product policies“, <http://lct.jrc.ec.europa.eu/assessment/projects#d>.

(16) Ar dėl naujų ekodizaino taisyklių atsirastų daugiau galimybių naudoti plastiko gaminius pakartotinai ir padidėtų jų ilgaamžiškumas?

Vienkartiniai ir trumpaamžiai plastiko gaminiai

Atliekų prevencijos ir efektyvaus išteklių naudojimo sumetimais pageidautina imtis priemonių, kuriomis būtų užkertamas kelias trumpaamžių ir vienkartinių išmetamų gaminių (pvz., plastiko maišelių) daugėjimui, vadovaujantis jų gyvavimo ciklo įvertinimu ir gaminio aplinkosauginio pėdsako⁶³ analize.

Prekyboje gausu pigių plastiko prietaisų, įpakuotų kartu su vartojimo prekėmis, plastikinių menkniekių, trumpaamžių žaislų ir panašių kategorijų gaminių, kurių kainos neturi nieko bendra su visomis jų aplinkosaugos sąnaudomis, įskaitant atliekų tvarkymą. Tas pats pasakytina apie vienkartinius gaminius, kaip antai vienkartinius plastikinius pirkinių maišelius.

Šie plastikiniai pirkiniai maišeliai – šiuolaikinės vartotojų visuomenės simbolis; jie yra lengvi, praktiški, beverčiai ir dažnai išmetami panaudojus tik kartą. Tačiau plastikiniai pirkiniai maišeliai – didelė našta aplinkai. 2010 m. į ES rinką pateikta 95,5 mlrd. plastikinių pirkinių maišelių (t. y. 1,42 mln. t), didžioji jų dalis (92 %) – vienkartiniai. Dar didesnį susirūpinimą kelia tai, kad dėl plastikinių maišelių be reikalo daugėja plastiko atliekų jūrų aplinkoje, o jų poveikis toks pats žalingas, kaip ir kitų plastiko šiukšlių. Ryškus pavyzdys: plastikiniai maišeliai sudarė 73 % žvejybos tralerių palei Toskanos pakrantę surinktų šiukšlių⁶⁴. Reaguodama į 2011 m. vasarą surengtų viešų konsultacijų dėl plastikinių pirkinių maišelių išvadas, Europos Komisija pagal atskirą iniciatyvą vertina galimybes mažinti vienkartinių plastikinių pirkinių maišelių kiekį.

Viena iš galimybių – siekti, kad gamybos ir vartojimo srityse būtų atsisakoma trumpaamžių ir vienkartinių išmetamų plastiko gaminių sukuriant rinkos priemones, grindžiamas poveikio aplinkai rodikliais. Tai galiausiai būtų grindžiama principu „teršėjas moka“.

Žvelgiant plačiau, kainos gali būti iškreiptos ir neskatinti laikytis tinkamos aplinkosaugos praktikos⁶⁵. Sistema, pagal kurią kainos atspindėtų tikrąsias aplinkosaugos sąnaudas, patiriamas nuo žaliavų gavybos iki gamybos, platinimo ir šalinimo, skatintų kur kas tvaresnę gamybą ir kompensuotų rinkos nepakankamumo neigiamą poveikį. Dar labiau pagerinti padėtų padėtų ekologiškas viešasis pirkimas ir finansinės priemonės, kaip antai aplinkosaugos mokesčiai.

Klausimai:

(17) Ar reikėtų nustatyti rinkos priemones, pagal kurias aplinkosaugos sąnaudos, kurių susidaro nuo plastiko gamybos iki galutinio pašalinimo, būtų tiksliau įskaičiuotos?

(18) Kaip geriausia spręsti atliekų naštos, susidarančios dėl trumpaamžių ir vienkartinių išmetamų plastiko gaminių, problemą?

5.6. Biologiškai skaidaus plastiko ir biologinio plastiko populiarinimas

Biologiškai skaidus plastikas

⁶³ Žr. http://ec.europa.eu/environment/eussd/product_footprint.htm.

⁶⁴ ARPA, ARPAT, DAPHNE II (2011), *L'impatto della plastica e dei sacchetti sull'ambiente marino*.

⁶⁵ EBPO, *Aplinkai kenksmingos subsidijos: reformos uždaviniai*, 2005.

Dažnai biologiškai skaidaus plastiko⁶⁶ gaminiai laikomi tinkama priemone plastiko taršai mažinti ir sulaukia vis daugiau visuomenės dėmesio. Nors šis rinkos segmentas vis dar mažas, biologiškai skaidus plastikas šiandien gaminamas pramoniniu mastu; planuojama, kad jo gamyba Europoje augs nuo 0,23 mln. t per metus 2007 m. iki 0,93 mln. t per metus 2011 m.⁶⁷

Vartotojai gali klaidingai suprasti patį terminą „biologiškai skaidus“. Nors jie gali manyti, kad gaminys, paženklintas kaip „biologiškai skaidus“, yra tinkamas kompostavimui namų sąlygomis, iš tikro didžioji dalis biologiškai skaidaus plastiko gali biologiškai suirti tik labai specifinėmis sąlygomis, t. y. pramoniniuose kompostavimo įrenginiuose, kuriuose nuolat palaikoma aukšta temperatūra ir didelė drėgmė, taigi jie netinka kompostavimui namuose, o išmesti nesuyra per tinkamą laikotarpį⁶⁸. Vertėtų aiškiai atskirti namie ir pramoniniu būdu tinkamą kompostuoti plastiką, taip pat mokyti vartotojus pasirinkti tinkamus šalinimo būdus. Dėl tokios painiavos manydami, kad daiktai, paženklinti kaip „biologiškai skaidūs“, sparčiai suirs natūraliomis sąlygomis, vartotojai gali nepakankama atidžiai rinktis šalinimo būdą.

Be to, reikėtų atidžiai ištirti teiginius dėl biologinio skaidumo. Pavyzdžiui dėl to, kad pagreitinus plastiko irimą oksiduojančia medžiaga (pvz. metalo druska), kai aplinkoje yra deguonies, karšta ir patenka ultravioletinių spindulių, susidaro mikroskopinės plastiko dalelytės, savo savybėmis primenančiomis plastiko masę. Oksidacinės degradacijos nuosėdų poveikis – neaiškus⁶⁹. Yra pavojus, kad oksidaciškai skaidus plastikas padidins mikroplastiko kiekį, patenkantį į jūrų aplinką, todėl rizika, kad gyvūnai jį praris, galėtų labai išaugti⁷⁰. Dėl į plastiko atliekų srautą patekusių oksidacinių medžiagų perdirbti plastiką gali būti sudėtingiau⁷¹. Reikėtų įvertinti, ar šiuo atveju termino „biologiškai skaidus“ naudojimas išvis pateisinamas.

Kitas neišspręstas klausimas – koku mastu biologiškai skaidus plastikas gali padėti spręsti jūrų taršos plastikumu problemą? Irimas jūrų aplinkoje priklauso nuo daugelio veiksnių, pavyzdžiui, nuo to, kokia gaminių rūšis, ar pakanka tinkamų mikroorganizmų, kokia vandens temperatūra ir gaminių tankis. Kai kuriais „Plastral Fidene“ tyrimais nustatyta, kad krakmolo ir polikaprolaktono⁷² mišinys Australijos vandenyse suyra per 20–30 savaitių, o komposto krūvoje – per 20–30 dienų⁷³. Be to, daugelio rūšių biologiškai skaidus plastikas gali nesuirti jūrų gyvūnijos virškinimo sistemose, tad greičiausiai sužalojimo prevencijos problema taip išspręsta nebus.

Biologiškai skaidžiam plastikui sparčiai išpopuliarėti rinkoje trukdo keletas kliūčių. Jei techniniu požiūriu jo funkcinės savybės nebus toliau tobulinamos, toks plastikas gali ir toliau būti netinkamas kai kurioms pakavimo paskirtims, pavyzdžiui, šviežiam maistui pakuoti⁷⁴. Dabartinės iš naftos gaminamam plastikui pritaikytas gamybos grandines gali būti labai

⁶⁶ Biologiškai skaidus plastikas yra toks plastikas, kurį į vandenį, CO₂, metaną (CH₄) ir galbūt netoksiškas nuosėdas (t. y. biomase) gali suskaidyti gyvi organizmai, visų pirma mikroorganizmai.

⁶⁷ (2012 m. „Bio Intelligence Service“ ataskaita), *Options to improve the biodegradability requirements in the packaging Directive*, p. 30.

⁶⁸ (2012 m. „Bio Intelligence Service“ ataskaita), *Options to improve...*, ten pat, p. 21, 34.

⁶⁹ (2012 m. „Bio Intelligence Service“ ataskaita), *Options to improve...*, ten pat, p. 15, 16, 23, 37.

⁷⁰ Gregory, M.R. ir Andrady, A.L. (2003) *Plastics in the marine environment*, skelbta leidinyje A.L. Andrady (red.), *Plastics in the Environment*, Hoboken, N.J., Wiley-Interscience, p. 379–402.

⁷¹ STAP (2011). *Marine Debris as a Global Environmental Problem*. Global Environmental Facility, Vašingtonas, Kolumbijos apygarda, 2011, p. 21.

⁷² Polikaprolaktonas (PKL).

⁷³ Nolan-ITUpty, Ltd, 2002, *Report on Biodegradable Plastics – Developments and Environmental Impacts*.

⁷⁴ („Bio Intelligence Service“ ataskaita) *Plastic waste in the Environment*, ten pat, p. 61.

brangu pritaikyti prie biologiškai skaidaus plastiko gamybos⁷⁵. Reikėtų toliau tirti biologiškai skaidaus plastiko konkretų poveikį vandens aplinkai, taip pat jo komposto toksiškumą⁷⁶. Veikiančios atliekų tvarkymo sistemos dar negali pakankamai gerai atskirti biologiškai skaidaus plastiko nuo įprastinio plastiko, o tai kelia pavojų antrinio perdirbimo procesams. Technikos pritaikymui gali prireikti didesnių atliekų atskyrimo išlaidų, nes greičiausiai reikės sudėtingesnės įrangos.

Biologiškai skaidaus plastiko kompostavimui reikėtų investicijų į kompostavimo įrangą, kad būtų užtikrintas pakankamo pirminio apdorojimo ir tinkamo kompostavimo procesas.

- (19) **Kokiems tikslams vertėtų skatinti biologiškai skaidaus plastiko naudojimą? Kokias pagrindines sąlygas reikėtų tam nustatyti?**
- (20) **Ar derėtų sugriežtinti dabartinius teisinius reikalavimus, aiškiai atskiriant natūraliai suyrančią ir techniškai biologiškai suskaidomą plastiką? Ar reikėtų įpareigoti informuoti apie tokį skirtumą?**
- (21) **Ar naudojant oksidaciškai skaidų plastiką reikėtų ko nors imtis, kad būtų apsaugoti antrinio perdirbimo procesai? Jei taip, koku lygmeniu?**

Biologinis plastikas

Nors rinkoje vyrauja iš naftos pagamintas plastikas (daugiau nei 99 %)⁷⁷, biologinio plastiko iš atsinaujinančiųjų gamtos išteklių rinka formuojasi ir plečiasi⁷⁸. Šiuo metu biologinis plastikas paprastai gaminamas iš krakmolo, išgauto iš kukurūzų, ryžių, cukranendrių arba bulvių.

Terminas „biologinis“ yra aiškiai apibrėžtas Europos standartizacijos komiteto (CEN)⁷⁹. Tačiau reikėtų gerai informuoti vartotojus, kad šiuo žodžiu žymima išteklių kilmė, o ne tvarkymas pasibaigus eksploatacijai. Nors didžiąją dalį biologiškai skaidaus plastiko dabar sudaro biologinis plastikas, biologiškai skaidus plastikas gali būti pagamintas iš išteklių, grindžiamų nafta arba nafta ir biologinėmis medžiagomis. Be to, kai kurie biologiniai polimerai, pavyzdžiui, polietilenas (PE) iš bioetanolio, nėra biologiškai skaidūs. Konkurencija su maisto gamyba, kuri plačiai aptarta kalbant apie biokurą, taip pat yra problemiška ir kontraversiška biologinio plastiko atžvilgiu. Jei biologinio plastiko gamyba išaugtų iki įprastinio plastiko gamybos lygio, neigiama įtaka būtų daroma pasėlių auginimui, nes pasėliai būtų naudojami ne maistui, o biologiniam plastikui gaminti. Dėl to neigiama poveikį galėtų patirti besivystančios ir pereinamosios ekonomikos šalys. Dokumentais įrodyta kukurūzų kainų kilimo sąsaja su JAV išaugusia etanolio gamyba 2008 m.⁸⁰ Dėl to gali didėti naudojamos žemės plotai ir žaliavų kainos, taip pat nykti biologinė įvairovė, nes nenaudojama žemė ir miškai paverčiami dirbamais laukais, žemės ūkiui sunaudojama daugiau vandens ir trąšų. Tokio susirūpinimo nekelia biologinis plastikas, gaminamas iš žemės ūkio atliekų ir maisto pasėlių šalutinių produktų arba sūriavandenių dumblių.

Klausimas:

⁷⁵ (2012 m. „Bio Intelligence Service“ ataskaita), *Options to improve...*, ten pat, p. 47, 48.

⁷⁶ Daugiau informacijos: (2012 m. „Bio Intelligence Service“ ataskaita), *Options to improve...*, ten pat, p. 43.

⁷⁷ EUROPEAN COMMISSION, 2011, *Packaging and Packaging Waste Statistics in Europe: 1998-2008*.

⁷⁸ *Plastic waste in the Environment*, ten pat, p. 13.

⁷⁹ ftp://ftp.cen.eu/CEN/Sectors/List/bio_basedproducts/BTWG209finalreport.pdf.

⁸⁰ Fortenbery, Randall T. ir Park, Hwanil (2008), *The Effect of Ethanol Production on the U.S. National Corn Price*, darbinis dokumentų rinkinys, Viskonsino Medisono universitetas.

(22) Kaip reikėtų vertinti biologinį plastiką plastiko atliekų tvarkymo ir išteklių išsaugojimo atžvilgiu? Ar reikėtų skatinti biologinio plastiko naudojimą?

5.7. ES iniciatyvos, kuriomis siekiama spręsti jūrų taršos (be kita ko, ir plastiko atliekomis) problemą

Jūrų strategijos pagrindų direktyva (2008/56/EB) siekiama iki 2020 m. užtikrinti gerą visų jūrų vandens aplinkos būklę. Pagal direktyvą jūrų tarša yra vienas iš veiksnių, pagal kuriuos nustatoma gera aplinkos būklė, kurią pasiekus „[j]ūrą teršiančios šiukšlės ir jų kiekis nedaro žalos pakrančių ir jūros aplinkai“. Jūros teršiamos įvairių rūšių atliekomis. Tačiau iš tyrimų rezultatų sprendžiama, kad didžiąją dalį šiukšlių mūsų jūrose ir vandenynuose sudaro plastikas.

2010 m. Komisija apibrėžė kriterijus, kuriais turi vadovautis valstybės narės, pagal Jūrų strategijos pagrindų direktyvą vertindamos savo jūrų aplinkos būklę⁸¹. Keli iš šių kriterijų susiję su jūrų tarša. Pagal šioje direktyvoje nustatytą įpareigojimą darbo grupė jūrų taršos klausimu parengė turimų jūrų taršos stebėjimo duomenų ir metodų apžvalgą. Ji pabrėžė, kad problema yra rimta ir kad būtina neatidėliojant toliau koordinuotai vykdyti mokslinius tyrimus, siekiant parengti bendrą požiūrį į stebėjimą ir poveikio švelninimą. Grupė toliau siekia (be kita ko) suvienodinti stebėjimą, susijusių sąnaudų apskaičiavimą ir jūrų taršos daromos žalos vertinimą⁸².

Be to, siekdama įgyvendinti partnerystės iniciatyvas ir skatinti savanoriškus veiksmus jūrų taršos problemai spręsti, Komisija užmezgė dialogą su suinteresuotosiomis šalimis (plastiko gamintojais, perdirbėjais, mažmenininkais, pakuočių gamintojais, uostų ir laivybos administracijomis, NVO). Taip pat vykdoma keletas projektų ir iniciatyvų, kuriais siekiama geriau suprasti jūrų taršos šaltinius bei poveikį ir nustatyti galimus problemos sprendimo būdus. Visos susijusios iniciatyvos ir priemonės, kuriomis galima spręsti šią problemą, apžvelgtos atskirame Komisijos tarnybų darbiname dokumente SWD (2012) 365.

Tik sėkmingai įgyvendinama atliekų politika galima užtikrinti, kad plastiko šiukšlės nepatektų į jūrų aplinką. Diskutuojama, ar nereikėtų nustatyti politikos pastangų orientacinių tikslų ir stebėti jų siekimo pažangos (pvz., 2010 m. Konvencijos dėl Šiaurės Rytų Atlanto jūros aplinkos apsaugos ministrų deklaracijos galutinėje redakcijoje). Pagal Jūrų strategijos pagrindų direktyvą teikiamas ataskaitas ir vykdomų projektų duomenis turėtų būti galima nustatyti 2013 m. ES bazinę būklę, o ja remiantis – lyginamuosius standartus, politikos gaires ir tikslus.

Pagal keletą regioninių jūrų konvencijų jau rengiami jūrų taršos mažinimo veiksmų planai. Viduržemio jūros taršos strategija patvirtinta 2012 m. vasario mėn.⁸³ Šiaurės Rytų Atlanto konvencijos plotuose kartu su jūrų veiksmų planu bus įgyvendinamas projektas „Šiukšlių žvejyba“. Be to, ES lygmeniu vykdoma nemažai iniciatyvų, taip pat ir susijusių su politika, kurią formuojant vis labiau atsižvelgiama į jūrų taršos poveikį; viena tokių iniciatyvų – Uosto priėmimo įrenginių direktyvos persvarstymas (išsamiau apžvelgta Komisijos tarnybų darbiname dokumente). ES atliekų politikoje jau numatyta daug nuostatų, kurias visapusiškai įgyvendinus būtų padaryta didelė pažanga sprendžiant jūrų taršos problemą. Žaliojoje knygoje pateikta keletas papildomų galimų politikos priemonių, kurios padėtų mažinti jūrų taršą. Vis dėlto reikėtų imtis ir kitų šioje žaliojoje knygoje neaptartų veiksmų, kaip antai atlikti elgsenos tyrimus, kad būtų lengviau nustatyti vartotojų švietimo būdus.

⁸¹ 2010 m. rugsėjo 1 d. 2010/477/ES.

⁸² JRC, *Marine Litter – Technical Recommendations for the Implementation of MSFD Requirements*, EUR 25009 EN, Liuksemburgas, 2011.

⁸³ <http://www.mepielan-bulletin.gr/default.aspx?pid=18&CategoryId=10&ArticleId=95&Article=MEDITERRANEAN-SEA---The-COP-17-of-the-Barcelona-Convention-Adopts-the-Paris-Declaration>.

Vienas iš tokių veiksmų – didinti vartotojų išmanymą – vykdytas keliose valstybėse narėse, regionuose ir bendruomenėse, pavyzdžiui, organizuojant paplūdimių valymo talkas. Tokių iniciatyvų yra daug ir jos vykdomos įvairiais lygmenimis skirtingomis dienomis, tačiau visa veikla, įskaitant šiuos informavimo renginius, ES lygmeniu nekoordinuojama.

Klausimai:

(23) Kokiomis žaliajoje knygoje neaprašytais priemonėmis būtų galima sumažinti jūrų taršą? Ar reikėtų kai kuriuos su jūrų tarša susijusius veiksmus koordinuoti ES lygmeniu (pvz., paskelbti suderintą Europos pakrančių valymo dieną, kad būtų atkreiptas visuomenės dėmesys)?

(24) Komisija naujosios aplinkosaugos veiksmų programos pasiūlyme siūlo nustatyti ES lygmens kiekybinį jūrų taršos sumažinimo tikslą. Kaip nustatytus tokius tikslus priemonių, kuriomis mažinamas visų plastiko atliekų kiekis, vertė padidėtų? Kaip reikėtų tokius tikslus nustatyti?

5.8. Tarptautiniai veiksmai

Bazelio konvencijos 4 straipsniu šalys įpareigojamos užtikrinti, kad pavojingos ir kitokios atliekos būtų tvarkomos aplinkai saugiu būdu tinkamuose šalinimo įrenginiuose ir kad šios atliekos būtų, kiek įmanoma, laikomos šalies teritorijoje, neatsižvelgiant į jų šalinimo vietą. Šis bendras reikalavimas taikomas ir plastiko atliekoms.

Pagal 2011 m. 10-ojoje Bazelio konvencijos šalių konferencijoje priimtą 2012–2021 metų *naują strateginę programą* kaip vienas iš strateginių uždavinių numatomas atliekų prevencijos ir mažinimo valdymas aplinkai saugiu būdu. Be to, šalių konferencijoje nuspręsta įgalinti technikos ekspertų grupę parengti atliekų tarptautinio tvarkymo aplinkai saugiu būdu programą⁸⁴.

Visai neseniai 2010 m. įsteigta Atliekų tvarkymo srities pasaulinė partnerystės organizacija (UNEP IETC)⁸⁵, kaip suinteresuotųjų šalių tarptautinį bendradarbiavimą skatinanti platforma, mėgina tarptautiniu mastu populiarinti holistinį požiūrį į atliekų tvarkymą. Dabar rengiami darbo planai, skirti pagrindinėms remiamoms sritims, kaip antai kietųjų atliekų tvarkymo, jūrų taršos ir atliekų kiekio mažinimo, kurios labai svarbios tarptautinėje atliekų tvarkymo veikloje. Būtų galima numanyti, kad viena iš pagrindinių sričių taps ir plastiko atliekos.

Skatinant veiksmus, kuriais gerinamas plastiko atliekų tvarkymas ir sprendžiamos dabartinės problemos, svarų vaidmenį gali atlikti ES *naujoji kaimynystės politika* ir pasirengimo narystei politika. Pavyzdžiui, siekiant užtikrinti gerą Viduržemio jūros ir Juodosios jūros aplinkos būklę be plastiko atliekų, labai svarbu dirbti išvien su kaimyninėmis pietų Viduržemio ir Juodosios jūros regiono šalimis⁸⁶.

Jūrų taršos plastiku problema turėtų būti sprendžiama dvišalėse ir regioninėse diskusijose, forumuose, taip pat veiksmų planais ir pan. (kaimynystės politikos priemonės). Be to, akivaizdu, kad siekiant geriau įgyvendinti Barselonos konvenciją ir mažinti jūrų taršą plastiku, būtina susieti šias politikos programas ir veiksmus su Jungtinių Tautų aplinkos programos veiksmais, kaip antai Viduržemio regiono veiksmų programa.

2012 m. Jungtinių Tautų konferencijoje tvaraus vystymosi klausimais pasiūlyta jūrų taršos plastiku problemą spręsti pasauliniu lygmeniu. Baigiamajame dokumente pripažinta, kad

⁸⁴ UNEP/CHW.10/CRP.25, 2011 m. spalio 20 d.

⁸⁵ <http://www.unep.or.jp/Ietc/SPC/activities/GPWM/GPWMFrameworkDocumentv.11282011.pdf>.

⁸⁶ Turkijoje 56 % municipalinių kietųjų atliekų yra vežama į nereguliuojamus sąvartynus.

būtina toliau dėti pastangas, kad mažėtų jūrų taršos, įskaitant jūrų taršos plastiką, patenkančiu į jūras iš įvairių šaltinių jūrose ir sausumoje (pvz., laivų ir nuotekų iš sausumos), paplitimą ir poveikį. Priimtas moksliniais duomenimis grįstas konkretus įsipareigojimas imtis veiksmų iki 2025 m., kad būtų smarkiai sumažinta jūrų tarša ir taip būtų užkirstas kelias pakrantės ir jūrų aplinkos žalojimui.

Klausimai:

- (25) Ar naujojoje kaimynystės politikoje ES turėtų didesnę pirmenybę skirti plastiko atliekoms, ypač siekiui mažinti Viduržemio jūros ir Juodosios jūros taršą plastiką?**
- (26) Kaip ES galėtų veiksmingiau skatinti tarptautinius veiksmus, kuriais būtų gerinamas plastiko atliekų tvarkymas pasaulyje?**